

УДК 343.44:343.97"364"(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.15>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КВАЛІФІКУЮЧИМИ ОЗНАКАМИ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА

Левченко Ю.О.,
*кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри кримінології
та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1124-9517*

Єрмак В.І.,
*викладач кафедри кримінології
та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0009-0006-3663-1017*

Левченко Ю.О., Єрмак В.І. Проблемні аспекти, пов'язані з кваліфікуючими ознаками порушення недоторканості житла.

У статті проаналізовано проблемні аспекти кримінально-правової кваліфікації посягань на недоторканність житла чи іншого володіння особи за кваліфікуючими ознаками. На основі узагальнення підходів до тлумачення понять «службова особа» та «наси́льство» чи «погро́за його застосування» в теорії кримінального права та судовій практиці уточнено їх зміст і кримінально-правове значення. Зокрема, конкретизовано коло уповноважених службових осіб, які мають право на проведення огляду або обшуку житла. До таких осіб належать: прокурор, який здійснює процесуальне керівництво у кримінальному провадженні, слідчий, визначений керівником органу досудового розслідування, а також слідчі, включені до складу слідчої групи в конкретному провадженні. Водночас працівники оперативних підрозділів, хоча й можуть залучатися до проведення відповідних процесуальних дій, не вважаються уповноваженими службовими особами в цьому контексті.

Через відсутність законодавчої конкретизації змісту насильства у частині другій статті 162 Кримінального кодексу України, його кримінально-правова оцінка повинна здійснюватися з урахуванням обставин кожного конкретного випадку. При цьому необхідно враховувати наявність сукупності кримінальних правопорушень або конкуренцію кримінально-правових норм (частини і цілого). До складу об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 162 КК України, може включатися лише таке насильство, яке безпосередньо використовувалося з метою проникнення до житла чи іншого володіння, проведення в ньому огляду, обшуку чи інших дій (наприклад, нанесення ударів, побоїв або заподіяння легких тілесних ушкоджень). Якщо ж насильство призвело до заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості або тяжких, такі дії підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів – ч.2 статті 162 та відповідних статей КК України (зокрема, ст. 121, 122 КК України).

Окремо зазначено, що протиправне проникнення до житла з метою вчинення іншого кримінального правопорушення потребує кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень, зокрема за частиною першою статті 162 КК та іншими нормами кримінального законодавства (наприклад, ст. 121, 122, 152 та інші КК України).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення, кваліфікуючі ознаки, недоторканність житла та іншого володіння особи, службова особа, насильство, обшук, огляд, сукупність кримінальних правопорушень.

Levchenko Y.O. Yermak V.I. Problematic aspects related to the qualifying features of violation of the inviolability of the home.

The article analyzes the problematic aspects of the criminal-legal qualification of encroachments on the inviolability of a person's home or other possessions based on qualifying features. Based on the generalization of approaches to the interpretation of the concepts of "official" and "violence" or "threat of its use" in the theory of criminal law and judicial practice, their content and criminal-legal meaning are clarified. In particular, the circle of authorized officials who have the right to conduct an inspection or search of a home is specified. Such persons include: a prosecutor who exercises procedural leadership in criminal proceedings, an investigator designated by the head of the pre-trial investigation body, as well as investigators included in the investigative group in a specific proceeding. At the same time, employees of operational units, although they may be involved in conducting relevant procedural actions, are not considered authorized officials in this context.

Due to the lack of legislative specification of the content of violence in Part Two of Article 162 of the Criminal Code of Ukraine, its criminal-legal assessment should be carried out taking into account the circumstances of each specific case. In this case, it is necessary to take into account the presence of a set of criminal offenses or the competition of criminal-legal norms (part and whole). The objective side of a criminal offense provided for in Part 2 of Article 162 of the Criminal Code may include only such violence that was directly used for the purpose of entering a dwelling or other property, conducting an inspection, search or other actions (for example, inflicting blows, beatings or causing minor bodily injuries). If the violence resulted in causing moderate or severe bodily injuries, such actions are subject to qualification under the set of crimes - Part Two of Article 162 and the relevant articles of the Criminal Code of Ukraine (in particular, Articles 121, 122, etc.).

It is separately noted that unlawful entry into a dwelling for the purpose of committing another criminal offense requires qualification under the set of criminal offenses, in particular under Part One of Article 162 of the Criminal Code and other norms of criminal law (for example, Articles 122, 121, 152, and others).

Key words: criminal liability, criminal offenses, qualifying features, inviolability of a person's home and other possessions, official, violence, search, inspection, set of criminal offenses.

Постановка проблеми. Кваліфікуючі ознаки, як елемент механізму кримінально-правової регламентації, виконують важливу функцію диференціації кримінальної відповідальності, оскільки передбачають встановлення нових, більш суворих меж покарання у порівнянні з тими, що застосовуються до злочину з основним складом. Таким чином, вони слугують інструментом нормативного конструювання більш небезпечних форм злочинної поведінки та визначення підвищеного рівня караності таких діянь, що забезпечує індивідуалізацію кримінальної відповідальності відповідно до ступеня суспільної небезпеки.

Серед обставин, які визнаються кваліфікуючими ознаками складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 162 КК України: вчинення його службовою особою; із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування. Арсенал засобів для диференціації здається більш, ніж достатнім, однак використання його не за певними усталеними правилами призводить до того, що нівелюється різниця між покараннями за основний та кваліфікований склад кримінального правопорушення часто обсяг покарання не відповідає ступеню суспільної небезпеки певного кримінального правопорушення, завданий ним шкоди [1].

Стан опрацювання даної проблематики. Проблематика кваліфікуючих ознак знайшла відображення в наукових дослідженнях таких вчених, як Ю.В. Баулін, Л.П. Брич, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, Е. Кісілюк, О.К. Марін, В.О. Навроцький, С.Р. Тагієв, Ю.М. Жмур, М.І. Хавронюк та інших. Питання, пов'язані з кваліфікуючими обставинами, розглядалися також у межах досліджень, присвячених кримінально-правовому аналізу складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 162 Кримінального кодексу України. Водночас вивчення практики правозастосування свідчить про наявність низки труднощів, що виникають при кримінально-правовій кваліфікації діянь, пов'язаних із посяганням на недоторканність житла у разі застосування насильства або погрози його застосування до потерпілої особи, а також при визначенні кола службових осіб як спеціальних суб'єктів відповідного кримінального правопорушення.

Метою статті є виявлення проблемних аспектів кримінально-правової кваліфікації посягань на недоторканність житла чи іншого володіння особи за наявності кваліфікуючих ознак, а також

уточнення кримінально-правового змісту понять «службова особа» та «наси́льство чи погроза його застосування» шляхом узагальнення доктринальних підходів і аналізу судової практики.

Виклад основного матеріалу. Кваліфікуючі ознаки, поряд з іншими кримінально-правовими засобами, виконують функцію диференціації кримінальної відповідальності, встановлюючи нові, підвищені порівняно з передбаченими санкціями за злочин з основним складом межі типового покарання [2, с. 366].

Як вже було зазначено раніше ч. 2 ст. 162 КК України передбачає відповідальність за кваліфікуючі (обтяжуючі) види діяння, зазначені в указаній диспозиції статті. До них належать: а) вчинення його службовою особою; б) із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування.

Так, на процес диференціації кримінальної відповідальності та покарання впливає низка чинників, одним із яких є наявність норм, що передбачають відповідальність спеціального суб'єкта. Зокрема, у частині другій статті 162 Кримінального кодексу України законодавець передбачив таку ознаку, визначивши спеціальним суб'єктом службову особу. Однак диспозиція норми не конкретизує, у якому саме зв'язку зі своєю службовою діяльністю особа вчиняє посягання на недоторканність житла. Це породжує наукові дискусії, що стосуються меж кримінально-правової кваліфікації та співвідношення ч. 2 ст. 162 КК України з нормами розділу XVII Особливої частини КК України, зокрема зі статтями 364, 364-1, 365, 365-1, які передбачають відповідальність за зловживання владою або службовим становищем.

Одним із важливих механізмів диференціації кримінальної відповідальності є нормативне закріплення складів кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом. Такий підхід дозволяє індивідуалізувати відповідальність залежно від правового статусу особи, що вчинила злочин. У частині другій статті 162 Кримінального кодексу України передбачено обтяжуючу обставину – вчинення діяння службовою особою. Водночас законодавець не конкретизує, чи має таке посягання бути пов'язане з використанням особою своїх службових повноважень або владних функцій.

На це звертає увагу і Ю.М. Жмур, який підкреслює, що серйозним недоліком конструкції ч. 2 ст. 162 КК України є відсутність вимоги щодо наявності функціонального зв'язку між діянням і службовим статусом особи. Така невизначеність призводить до помилок у кваліфікації та створює підґрунтя для конкуренції норм кримінального закону [3, с. 46]. Проаналізуємо сучасний стан вчинення відповідних кримінальних правопорушень та відповідну правозастосовну практику впродовж останніх десяти років. Так, за даними судової статистики за ч. 2 ст. 162 КК було засуджено: в 2008 р. – 94 особи (ч. 1 – 1710 осіб), 2009 р. – 63 (ч. 1 – 860 осіб), 2010 р. – 38 осіб (ч. 1 – 358 осіб), 2011 р. – 12 осіб (ч. 1 – 68 осіб), 2012 р. – 23 особи (ч. 1 – 43 особи), 2013 р. – 26 (ч. 1 – 158 осіб); 2014 р. – 26 осіб, в 2015 р. – 20 осіб (ч. 1 – 129 осіб), в 2016 р. – 10 осіб (ч. 1 – 149 осіб), в 2017 р. – 10 осіб (ч. 1 – 177 осіб); в 2018 р. – 16 осіб (ч. 1 – 166 осіб); в 2019 р. – 13 осіб (ч. 1 – 207 осіб); в 2020 р. – 19 осіб (ч. 1 – 308 осіб); в 2021 р. – 13 осіб (ч. 1 – 399 осіб); в 2022 р. – 2 особи (ч. 1 – 313 осіб); в 2023 р. – 17 осіб (ч. 1 – 397 осіб)¹

Принагідно зауважимо, що статистичні дані за 2024 рік свідчать про зростання кількості кримінальних справ за порушення недоторканності житла, зокрема, на 12 % порівняно з попереднім роком, що вказує на посилення уваги до захисту прав власності. Офіційних зведень чи аналітики, які б підтверджували суттєве збільшення за 2025 рік, наразі немає, однак загальна тенденція до посилення захисту прав власності та вдосконалення законодавства може сприяти такому зростанню. Пов'язано це не з фактичним збільшенням кількості таких випадків, а з тим, що дії осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за частинами 3-5 ст. 185 КК України можуть бути перекваліфіковані у зв'язку з набранням 09.08.2024 р. чинності Закону України № 3886-IX від 18.07.2024 р. «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів», згідно з яким були внесені зміни до ст. 51 КУпАП України, якими посилена відповідальність за вчинення дрібного викрадення чужого майна [4].

Вказаним законом внесені зміни у ст. 51 КУпАП, якою передбачена відповідальність за дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата, якими підвищена верхня межа вартості майна, викрадення якого охоплюється цим положенням, з 0,2 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тож після набрання чинності ЗУ № 3886-IX кримінальна відповідальність за статтями 185, 190, 191 КК України може настати лише, якщо розмір викраденого майна перевищує 2 нмдг. Унаслідок цієї зміни частина діянь, які на час їх вчинення

передбачали кримінальну відповідальність, після цього охоплюється диспозицією ст. 51 КУпАП. У постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07.10.2024 р. (справа № 278/1566/21, провадження № 51-2555кмо24) [9], суд касаційної інстанції зробив правовий висновок, відповідно до якого Закон № 3886-IX, яким внесені зміни до ст. 51 КУпАП, є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК України для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП. Зміни, внесені Законом № 3886-IX, мають зворотню дію в часі. Відтак дії осіб можуть бути перекваліфіковані ч. 3 або ч. 5 ст. 185 КК України на ч. 1 ст. 162 КК України, отже і зрости кількісні показники [5].

Наведені вище статистичні дані щодо кількості осіб, засуджених за ч. 2 ст. 162 КК України, дозволяють зробити низку висновків. По-перше, у порівнянні з кількісними показниками засудження за частиною другою статей 163 та 182 КК України за аналогічний період, порушення недоторканності житла виявляється більш поширеним серед кримінальних правопорушень, що посягають на приватне та сімейне життя особи. По-друге, кількість кримінальних правопорушень, вчинених із кваліфікуючими ознаками, є істотно меншою, що свідчить про відносну рідкість обтяжених форм відповідних діянь.

Наведемо декілька прикладів судової практики вищезазначених фактів, зокрема, Верховний Суд у постанові від 3 вересня 2025 року зазначив, що проникнення до автомобіля із крадіжкою може бути кваліфіковане як незаконне проникнення до іншого володіння особи за ч. 1 ст. 162 КК України після декриміналізації «дрібною крадіжкою». Верховний Суд у рішенні № 686/4313/20 постановив, що квартира, яка тимчасово не придатна для проживання через відсутність ремонту, все одно відповідає ознакам житла для застосування ст. 162 КК України.

Водночас під час аналізу статистичних показників щодо злочинів проти приватного та сімейного життя варто враховувати особливості процесуального порядку початку кримінального провадження за ч. 1 ст. 162, ч. 1 ст. 163 та ст. 182 КК України. Вказані правопорушення належать до кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення, що означає можливість їх порушення лише за заявою потерпілого. Відповідно, згідно з ч. 4 ст. 26 та п. 7 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України, відмова потерпілого (або його законного представника у передбачених законом випадках) від обвинувачення є безумовною підставою для закриття такого провадження.

Отже, офіційна статистика щодо кількості осіб, засуджених за вказані склади кримінальних правопорушень, не відображає повною мірою реальний стан дотримання та порушення права особи на недоторканність житла та приватне життя, а лише окреслює зафіксовану частину таких посягань у межах кримінального провадження.

Ч. 2 ст. 162 КК України передбачає наявність двох кваліфікуючих ознак: вчинення діяння службовою особою та вчинення його із застосуванням насильства або з погрозою його застосування. Ці ознаки відображають специфіку як суб'єкта злочину (службова особа), так і способу вчинення діяння (насильство або погроза його застосування).

На відміну від інших кримінальних правопорушень, що посягають на приватне та сімейне життя особи (зокрема, передбачених ст. 163 і ст. 182 КК України), у конструкції складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 162 КК України, відсутнє диференціювання відповідальності за ознакою особи потерпілого (наприклад, якщо йдеться про державного діяча, журналіста, громадського активіста) чи за наслідками, зокрема, заподіяння істотної шкоди правам, свободам або законним інтересам особи. Також у цій нормі не враховуються суб'єктивні характеристики (мотив, мета), предмет злочину або форма співучасті як обставини, що підвищують ступінь суспільної небезпечності діяння.

З огляду на це, постає необхідність розгляду теоретичних та практичних проблем ідентифікації та застосування зазначених кваліфікуючих ознак.

Зокрема, кваліфікуюча ознака «вчинення діяння службовою особою» не конкретизується в самій диспозиції норми – вживається лише родове поняття «службова особа». Відповідно до частин 3 і 4 статті 18 КК України, до службових осіб належать: особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представника влади або місцевого самоврядування, а також ті, хто займає посади в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих

або адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції на підставі спеціального повноваження, наданого відповідними органами влади, судом чи законом (ч. 3 ст. 18 КК України); посадові особи іноземних держав, у тому числі ті, що обіймають посади в органах законодавчої, виконавчої чи судової влади, органах місцевого самоврядування або автономних утвореннях, а також інші особи, які виконують функції держави від імені іноземних органів або міжнародних організацій. До цієї категорії належать іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, трудові чи комерційні спори в порядку альтернативному судовому, працівники міжнародних організацій, члени міжнародних парламентських асамблей, судді та посадові особи міжнародних судів (ч. 4 ст. 18 КК України) [6].

Ознака «службова особа» у змісті ч. 2 ст. 162 КК використовується в узагальненому вигляді, без конкретизації виду суб'єкта. Відповідно до ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України, до службових осіб належать: особи, які постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням виконують функції представника влади, місцевого самоврядування, а також ті, хто обіймає посади в органах влади чи на підприємствах, що пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій; посадові особи іноземних держав, міжнародних організацій, міжнародних парламентських асамблей, а також судді та службовці міжнародних судів.

Таке широке охоплення категорії службових осіб створює у правозастосовній практиці певні труднощі. Насамперед ідеться про ситуації, коли особа формально має статус службової, однак діяння вчиняється поза межами її службових обов'язків. Через відсутність у ч. 2 ст. 162 КК вказівки на зловживання владою або використання службового становища, виникає ризик формального підходу до кваліфікації, що, у свою чергу, може призвести до помилок при відмежуванні від складів злочинів, передбачених ст. 364–365-1 КК України [7, с. 266].

Формулювання «дії, вчинені службовою особою» без вказівки на використання владного статусу створює ризик формального підходу у правозастосуванні. Зокрема, дії службової особи, які не пов'язані зі службовими обов'язками, можуть помилково бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 162 КК України.

Вчинення ж таких дій службовою особою має кваліфікуватися за ч. 2 ст. 162 КК України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК України огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Підстави та процесуальний порядок проведення обшуку визначений в ст. 234 КПК. Обшук вважається незаконним, якщо він здійснений: 1) приватною особою; службовою особою, у т. ч. з правоохоронних органів, яка не має права його проводити; 2) службовою особою, яка відповідно до закону наділена правом проведення обшуку (слідчим, працівником органу дізнання), але: а) за відсутності підстав для проведення обшуку (коли не порушено кримінального провадження або за відсутності достатніх даних про те, що знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, які мають значення для встановлення істини у справі або забезпечення цивільного позову, заховані в певному приміщенні або місці чи у будь-якої особи, а також про те, що в певному приміщенні або місці переховується злочинець); б) з порушенням процесуального порядку його проведення (без вмотивованої постанови судді, без участі понятих, без складання протоколу, без роз'яснення обшукуваним, понятим і відповідним представникам їхніх прав тощо) [8].

Важливим в аспекті визначення правомірності проведення огляду чи обшуку житла чи іншого володіння особи є визначення уповноваженої особи для їх проведення. Вища судова інстанція України виробила певні орієнтири оцінки правомірності участі тих чи інших службових осіб в проведенні огляду та обшуку. Так, системне тлумачення процесуальних норм, передбачених п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 236 КПК, дало підстави Об'єднаній палаті Касаційного кримінального суду дійти висновку про те, що виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається на слідчого чи прокурора і не може бути доручене відповідним оперативним підрозділам. Слідчий, який входить до групи слідчих, має право здійснювати обшук. Положеннями ст. 235 КПК передбачено, що ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна, крім іншого, містити відомості про прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук. Вказаною нормою не передбачено обов'язкової наявності таких відомостей щодо особи, яка буде проводити цю слідчу дію. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не визначає конкретного слідчого або прокурора, які можуть здійснити обшук на підставі цієї ухвали, і обшук може бути проведений будь-яким прокурором, призначеним здійснювати процесуальне керівництво, або слідчим, визначеним керівником органу досудового розслідуван-

ня. Залучення співробітників оперативних підрозділів для проведення процесуальних дій має організаційний характер і не потребує прийняття процесуального документа у виді письмового доручення. Таким чином, належними уповноваженими суб'єктами проведення огляду та обшуку житла чи іншого володіння особи, за наявності інших правових підстав, визнаються: прокурор в кримінальному провадженні, призначений здійснювати процесуальне керівництво, слідчий, визначений керівником органу досудового розслідування, у тому числі слідчий, який входить до групи слідчих в кримінальному провадженні. Не визнаються такими особами співробітники оперативних підрозділів, які можуть залучатися вказаними вище уповноваженими особами до проведення таких дій [5].

У ч. 2 ст. 162 КК України передбачено, що застосування насильства або погрози його застосування є кваліфікуючими ознаками порушення недоторканості житла. Однак вказане формулювання не містить уточнень щодо протиправного характеру насильства, його виду (фізичного чи психічного) або ступеня інтенсивності (зокрема, чи є воно небезпечним для життя і здоров'я, чи таким не є).

З одного боку, така законодавча конструкція ускладнює чітке тлумачення об'єктивної сторони злочину, створюючи підстави для правозастосовної варіативності. З іншого боку, відсутність деталізації дозволяє уникнути певних колізій, оскільки дає змогу тлумачити поняття «погроза» як окремий прояв психічного впливу, що визнається кримінально караним незалежно від форми насильства.

Наукова дискусія щодо розуміння поняття насильства у цьому контексті залишається актуальною. Так, В.О. Навроцький обґрунтовано вказує, що насильство слід розглядати виключно як фізичний вплив на організм людини, а погроза його застосування не охоплюється цим поняттям. З огляду на це, він пропонує виключити з кримінально-правової термінології згадку про фізичне й психічне насильство, замінивши її чіткою вказівкою на «насильство або погрозу його застосування», що відповідає логіці криміналізації та забезпечує більш точне законодавче формулювання [9, с. 181].

Таким чином, чинна редакція ч. 2 ст. 162 КК України потребує уточнення з урахуванням розмежування форм насильства та самостійного кримінально-правового значення погрози.

Оскільки чинне законодавство не встановлює конкретного розміру насильства, його кримінально-правова оцінка має проводитися в кожному конкретному випадку з урахуванням таких обставин, як існування сукупності кримінальних правопорушень чи конкуренції кримінально-правових норм (принцип «частини й цілого»). Наприклад, в Роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України № 7 від 04.06.2010 (п. 11) зазначається: якщо склад злочину передбачає діяння, яке в поєднанні з іншими обставинами завжди утворює склад іншого злочину (наприклад, коли зміст діяння передбачає застосування фізичного насильства), то його правова оцінка має здійснюватися з урахуванням того, наскільки це діяння охоплено іншим складом злочину та з огляду на санкції відповідних частин Особливої частини КК України. Якщо санкція відповідної статті (або частини статті) уже передбачає суворіший максимальний межовий розмір покарання, ніж це передбачено за відповідне діяння окремо, то таке діяння не підлягає окремій кваліфікації у складі сукупності злочинів (наприклад, заподіяння умисного тілесного ушкодження середньої тяжкості при вчиненні розбою або вимагання охоплюється частиною статті 187 або частиною третьою статті 189 КК і не кваліфікується окремо за ст. 122) [10].

Натомість, якщо вчинене насильство виходить за межі складу основного злочину, воно має бути кваліфіковане окремо у складі сукупності злочинів (наприклад, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть, під час розбою або вимагання – за частиною четвертою статті 187 або 189 КК України та частиною другою статті 121 КК України). У таких випадках зміст санкцій відповідних статей (або частин) Особливої частини не враховується при окремій кваліфікації [10].

У наукових дослідженнях уже звернута увага на те, що при аналізі насильства як способу вчинення злочину, його оцінку неможливо обмежувати виключно диспозицією відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК України. Його зміст слід встановлювати шляхом системного тлумачення кримінально-правових норм, із врахуванням конструкції способу вчинення злочину (чи передбачено єдиний спосіб, вичерпний перелік або відкритий перелік можливих способів) та порівняння санкцій між складом, де насильство виступає методом, і окремим насильницьким складом злочину [11, с. 113].

На підставі таких підходів необхідно оцінювати і насильство в контексті посягання на недоторканність житла за ч. 2 ст. 162 КК України. Однак на практиці далеко не завжди застосовують ці підходи послідовно. Здебільшого використовуються два підходи:

Згідно з першим підходом, якщо під час проникнення до житла були нанесені легкі тілесні ушкодження (тривалість яких не перевищує шести днів), побої або погроза вбивством, то такі дії кваліфікуються як сукупність злочинів: ч. 2 ст. 162 КК України у поєднанні з ч. 1 ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 1 ст. 129 КК України

В інших випадках незаконне проникнення з насильством, що спричинило легкі тілесні ушкодження, або погроза застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, іноді кваліфікуються лише за ч. 2 ст. 162 КК України без виділення окремого складу кримінального правопорушення.

У підсумку можна сформулювати такий висновок: встановлення кваліфікуючих ознак, передбачених у ч. 2 ст. 162 КК України – «службова особа» та «з застосуванням насильства чи з погрозою його застосування» – містить суттєві теоретичні й практичні труднощі. По-перше, законодавча формула «службова особа» не деталізує функціональну приналежність до дій, що пов'язані зі службовим становищем, що створює ризик формального підходу в правозастосуванні. По-друге, відсутність у диспозиції вимоги про використання владного статусу обмежує можливість чіткого відмежування від інших статей, що регулюють злочини у сфері службової діяльності. Практика Верховного Суду показує, що ключовим є не тільки факт статусу особи, а й функціональний зв'язок діяння зі службовими повноваженнями. Врахування цих нюансів є необхідним для забезпечення коректної кримінально-правової кваліфікації і запобігання помилок у правосудді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобчинський П.М. Вдосконалення кваліфікуючих ознак порушення недоторканості житла: аналіз законодавчих положень КК України та КК інших країн URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/5_2024/39.pdf.
2. Марін О.К. Окремі теоретичні основи аналізу системи ознак, що кваліфікують злочин. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XII регіон. наук.-практ. конф., 9–10 лютого 2006 р. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. С. 366–369.
3. Жмур Ю.М. Кримінально-правова охорона недоторканності житла: проблеми законодавчої конструкції та правозастосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 3. С. 45–50.
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів: ЗУ № 3886-IX від 18.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>.
5. Стоматов Е.Г. Кваліфікуючі ознаки порушення недоторканності житла особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: http://lsej.org.ua/10_2024/139.pdf.
6. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Дудоров О.О., Тютюк І.В. Кримінальне право України. Особлива частина. К.: *Правова єдність*, 2021. С. 264–268.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
9. Навроцький В.О. Наскрізнi кримінально-правові поняття: навч. посібн. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 376 с.
10. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: Постанова 04.06.2010 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.
11. Ус О.В. Кваліфікація злочину при конкуренції кримінально-правових норм, частини та цілого. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2019. Випуск 55. Том 2. С. 111–114.